

Л.С. Боденчук

**НАУКОВО-ПРЕДСТАВНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
АКАДЕМІКА І.І. ЛУКІНОВА
В КІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.**

Постановка проблеми. Дослідження розвитку будь-якої науки завжди супроводжується вивченням місця і ролі в ній тих чи інших вчених, передусім тих, які посідали чи посідають в ній чільне, фундаментальне місце, своїми науковими здобутками творять її, виводять на вищий, в тому числі світовий рівень, чим, крім усього іншого, прославляють країну, яку представляють. В Україні таким вченим донедавна був видатний аграрник-економіст із світовим іменем, академік НАН України і багатьох зарубіжних наукових академій І.І.Лукінов. Відомий переважно як економіст-аграрник, він одночасно був глибоким знавцем загальноекономічної вітчизняної і світової економічної науки. Це дозволяло йому упродовж багатьох років гідно представляти Україну в міжнародних наукових відносинах.

Аналіз останніх досліджень засвідчив, що високою науково-аналітичною глибиною характеризується багато публікацій, присвячених академіку І.І. Лукінову. Серед них роботи В.В. Юрчишина [1; 2; 3], (Академік Іван Лукінов: епоха у вітчизняній економічній науці), (Спроба погляду на академіка Івана Іларіоновича з позиції його місця у вітчизняній економічній науці) [3], М.В. Зубця [4], В.А. Вергунова [5], Л.І. Абалкіна [6], Ю.В. Яковця [7], П.Т. Саблука [8] та ін. Вони охоплюють відомості з приводу безпосередньо наукової і науково-організаційної діяльності вченого. Нашою метою є дослідження представницької діяльності академіка І.І. Лукінова, під якою у даному випадку розуміються його зв'язки з міжнародною науковою спільнотою.

Результати досліджень. На даний час в Україні знайдеться не так багато вчених, які є членами зарубіжних академій, співпрацюють у міжнародних наукових структурах, вшановуються відзнаками міжнародних організацій, беруть участь в міжнародних форумах, з'їздах, конференціях, в роботі міжнародних наукових організацій. У вітчизняній науці одним із них протягом кількох десятиріч був Іван Іларіонович Лукінов. Про нього уже сказано й написано багато, його наукові праці перекладені та видані російською, англійською, німецькою, болгарською, словацькою, румунською і польською мовами. Визначною складовою світового визнання І.І. Лукінова слід вважати і те, що він особисто, у складі наукових делегацій, брав безпосередню участь у високих міжнародних зібраннях у 24 країнах світу, на яких понад 60 разів виступав з науковими доповідями [9, 729].

Починаючи з 1960-го року, І.І. Лукінов, як учений, виходить на всерадянську та міжнародну арену. Перша поїздка відбулась в 1961 р. у Швейцарію, вона була пов'язана з роботою Європейської економічної комісії ООН. В 1963 р., а згодом в 1968 р. Іван Іларіонович приймав участь в роботі Міжнародних конференцій економістів-аграрників країн-членів СЕВ (Болгарія, Угорщина); в 1967 р. таке ж міжнародне засідання пройшло в Москві [9, 774].

Після першого виїзду за кордон в 1961 р., починаючи з 1963 р., І.І. Лукінов стає постійним учасником міжнародних засідань з економіки

сільського господарства країн-учасниць СЕВ. В складі радянської делегації в 1969 р. він відвідав ряд наукових центрів Федеративної Республіки Німеччини (Бонн, Гейдельберг, Геттінген), де проходило обговорення аграрних проблем.

На наступний рік І.І. Лукінов виступав з доповіддю: "Методология ценообразования на сельскохозяйственную продукцию и история цен в СССР" на XIV Міжнародній конференції економістів сільського господарства в Мінську. Доповідь була надрукована в Москві і на англійській мові в Оксфорді (1971 р.).

В 1970-ті роки його зв'язки з ученими Москви та Ленінграда, республік СРСР розширюються і міцніють. Будучи академіком-секретарем Відділення економіки, а згодом і віце-президентом Академії наук УРСР, член Експертної Ради ВАК СРСР І.І. Лукінов постійно співпрацював з російськими колегами. Дружні відносини у І.І. Лукінова з'являються з такими вченими як Л.І. Абалкін – директор інституту АН СРСР, Н.П. Федоренко – директор Центрального економіко-математичного інституту. Із теплотою ставились до І.І. Лукінова акад. М.М. Іноземцев, акад. А.М. Румянцев, який неодноразово підкреслював що І.І. Лукінов є його учнем.

І.І. Лукінов входив до складу бюро Відділення економіки АН УРСР. Він багато зробив для укріплення зв'язків між АН СРСР та АН УРСР, між вченими-суспільствознавцями України і Росії. Саме за його ініціативи були організовані спільні сесії Відділень економіки АН СРСР та АН УРСР.

В 1981, 1984, 1985 рр. І.І. Лукінов був делегатом міжнародних конгресів економістів-аграрників в Югославії, ФРН, Іспанії), учасником XI засідання директорів інститутів сільського господарства країн СЕВ (1971 р., Болгарія), науково-координаційного засідання з проблем аграрної економіки в Угорщині (1974 р.), Всесвітньої конференції з аграрних реформ та розвитку сільських районів (Рим, 1979), радянсько-американського симпозиуму економістів (Алма-Ата, 1981), американсько-радянського симпозиуму (Бостон, 1986), радянсько-японського симпозиуму з актуальних проблем розвитку світового господарства (Японія, 1982 р.) та інших зустрічей учених різних країн.

Змістовні наукові доповіді та виступи І.І. Лукінова привернули до себе увагу закордонних колег. Під час засідань та нарад економістів-аграрників країн СЕВ він часто головував на них, очолював комісії з складання рішень та рекомендацій. В 1970 р. І.І. Лукінова обирають членом Міжнародної асоціації економістів-аграрників, у завдання якої входило використання досягнень сільськогосподарської економічної науки для покращення економічних та соціальних умов сільського населення, поглиблення вчення в галузі аграрно-економічних знань, сприяння обміну інформацією зі всіма, хто має відношення до питань матеріального благополуччя сільського населення всього світу. Ця Асоціація була заснована в 1929 р. групою із 50 економістів сільського господарства одинадцяти країн світу. Особливістю Міжнародної Асоціації було те, що її конференції проводяться кожні три роки в різних країнах світу [9, 785].

Винятково важливим моментом в житті І.І. Лукінова був один випадок, який залишив вагомий слід для вченого. На одному із міжнародних засідань з аграрних проблем в обговоренні його доповіді взяв участь

шведський колега, який досить позитивно відзивався про виступ І.І. Лукінова. Цей факт, разом із іншими контактами та зустрічами із вченими Швеції, відіграв свою позитивну роль. В січні 1976 р. отримав листа від Геран Рюдінга (Посла Швеції в СРСР), в якому зазначалось що: "11 грудня 1975 р. зібранням Королівської Шведської Академії Ви були обрані членом Шведської Королівської Академії лісового та сільського господарства". Через декілька місяців, 24 лютого, І.І.Лукінов був запрошений в посольство Швеції на прийом, де йому вручили диплом академіка Королівської Шведської Академії. В січні 1988 р. Шведська академія відмічала свій 175-річний ювілей. На святкування був запрошений з дружиною І.І. Лукінов. В програму святкування входила, перш за все, ювілейна наукова сесія, на якій поряд із вченими, академіками виступали також викладачі сільськогосподарських навчальних закладів країни, а також фермери [9, 786]. Після ювілею І.І. Лукінов відвідав Шведський університет сільськогосподарських наук в Уппсалі, а згодом і фермерські господарства. Як згадує Тетяна Борисівна Лукінова: "... Мы посетили небольшое, по шведским масштабам, среднее хозяйство, в котором была земля (и пахотная, и пастбища) и 20-25 коров. ... Хозяйство произвело впечатление хорошо отлаженного механизма, в котором все детали надежно подогнаны и работают четко, без сбоев. ...Культурной программой торжества были предусмотрены экскурсии по городу и в музеи. Стокгольм оставил приятное впечатление" [9, 787].

Дружні зв'язки серед московських колег склалися у І.І. Лукінова з доктором економічних наук, професором Юрієм Володимировичем Яковцем. Починаючи з 1960-х років їх зближив спільний інтерес з проблематики ціноутворення. Відносини між двома вченими, які зав'язалися ще з 1960-х років, з роками зберігаються та стають набагато міцнішими.

І.І. Лукінов приймав активну участь у роботі Міжнародного інституту імені П. Сорокіна та М.Д. Кондратьєва, який був створений в 1992 р. Розуміючи цінність та актуальність наукових праць вчених, що не втратили свого значення і до сьогодні, Ю.В. Яковець став ініціатором створення Московського міжнародного інституту П. Сорокіна і М. Кондратьєва.

Однією із форм роботи цього інституту є наукові конференції, що організовуються в різних наукових центрах та містах: Москві, Ленінграді та у Володимирі. Іван Іларіонович приймав в них активну участь.

І.І. Лукінова зацікавили постаті Питирима Сорокіна (1889-1968 рр.), який ще до Жовтневої революції був відомий в Росії своїми працями в галузі соціології, які на даний час вважаються класичними, та Михайла Дмитровича Кондратьєва (1892-1938 рр.) ? талановитого економіста, автора вчення про великі цикли кон'юнктури.

Багаторазово виступає І.І. Лукінов з доповідями на щорічних кондратьєвських читаннях: в 1996 р. виступає з доповіддю "Новая парадигма обществоведения и процессы реформирования экономики", в 1997 році – "Теория предвидения Н.Д. Кондратьева и перспективы социально-экономического развития Украины", в 1998-м – "Интеграционные и дезинтеграционные процессы в контексте современного мирового развития", в 1999-му ? "Питирим Сорокин и украинская диаспора", в

2000-му ? "Стратегическое партнерство Украины и России", в тому ж році ? "Концепция научного предвидения Н.Д. Кондратьева и перспективы развития экономики Украины".

В 1999 р. І.І. Лукінов стає членом Ради фонду, і уже в січні місяці в Москві на Міжнародному науковому симпозиумі, котрий відбувся з нагоди 110-річчя від дня народження Питирима Сорокіна, входить в склад керівних органів інституту. На цьому симпозиумі він був головою засідання, виступав з доповіддю [9, 675].

Однією із особливостей цього інституту було те, що раз в три роки Міжнародний фонд імені М.Д. Кондратьєва нагороджував найбільш визначних вчених із Росії та зарубіжних країн золотою, срібною та бронзовою медаллю. За висновками III конкурсу І.І. Лукінов був нагороджений "За вклад в развитие общественных наук" золотою медаллю М.Д. Кондратьєва [6, 23]. Медаль була вручена на IV міжнародній Кондратьєвській конференції 2001 року.

У м. Києві, при Інституті економіки АН України, в 2000 р. створений філіал Інституту П. Сорокіна і М. Кондратьєва. Найближчими помічниками Івана Іларіоновича по філіалу були його заступник по Інституту економіки Леонід Костянтинівич Бесчастний та старший науковий співробітник Валентина Іванівна Гордань. Участь І.І. Лукінова в дослідженні і пропаганді наукового наслідування видатних російських вчених була відмічена в 2001 р. дипломом I ступеня Міжнародним фондом М.Д. Кондратьєва і Золотою медаллю М.Д. Кондратьєва.

Останні десятиріччя повернули для української науки і культури десятки славних імен, бібліографія досліджень в різних областях знань збагатилась працями вчених, які плідно працювали за межами країни. Спілкування з науковою елітою діаспори дозволило подумати і про включення ряду видатних вчених до складу Національної Академії наук. В галузі економіки привернули до себе увагу праці професора університету в Філадельфії (США) Івана Коропецького. Він в 1991 р. був обраний іноземним членом Національної Академії наук України та головою Асоціації, в тому ж році активно включився в наукове життя Батьківщини. За його ініціативи була створена Міжнародна українська економічна асоціація.

І.І. Лукінов був обраний в 1992 р. членом та головою Асоціації номінаційної комісії Національної Академії наук України, її метою було об'єднання всіх вчених, які досліджують проблеми української економіки, що сприяли її інтеграції в систему світового господарства. При активній участі членів асоціації у Вашингтоні (США), в 1993 р. була організована Міжнародна наукова конференція з проблем економіки України, де І.І. Лукінов виступив з доповіддю, що містила в собі об'єктивний аналіз економічної ситуації в країні і свідчила про зацікавленість доповідача знайти шляхи виходу із гострої кризи.

Представляючи НАН України на Всеукраїнських зборах учених економістів-аграрників, що відбулися в січні 1999 р., І.І. Лукінов виступав з доповіддю про подолання аграрної кризи, а також брав участь у підготовці рішення цих зборів, рекомендації щодо координації і розвитку теорії агроекономічних досліджень, які здійснюють інститути УААН і НАНУ,

економічні кафедри відповідних університетів, розробки більш ефективної фінансово-кредитної та цінової політики в розвитку національного АПК. У 1998 р. координував роботу вчених, які беруть участь у діяльності Міжнародної та Європейської Асоціації економістів-аграрників, підготовці до участі у Дев'ятому Європейському конгресі асоціації, що відбувся у Варшаві наприкінці серпня 1999 р. [10, 3593 С6-7].

У Економічному Форумі "Криниця-2000", проведеному в Польщі (поблизу м. Кракова в містечку Гурська Криниця) 31 серпня-2 вересня 2000 р., на якому І.І. Лукін виступив з доповіддю "Сучасні пріоритети української економіки", а також в Х-му польсько-українському науковому семінарі "Трансформація аграрного сектора і сільських територій в напрямі багатofункціонального і зрівноваженого розвитку", проведеному у м. Кракові ? містечку Ойцово 4-9 вересня 2000 р., виступав з доповіддю "Стратегія реформування аграрного сектора економіки України" [11, 3443 С11].

Висновки. Науково-представницька діяльність академіка Івана Іларіоновича Лукінова була продовженням його безпосередньої наукової діяльності. Гідно представляючи вітчизняну аграрно-економічну науку, він ознайомлював вчених інших країн з її здобутками, піднімав імідж України як країни з високим рівнем аграрно-економічних знань. Разом з тим намагався якомога більше побачити в кожній країні щось нове та перейняти досвід вчених-аграріїв. Він глибоко вникав в особливості аграрної науки і практики зарубіжних країн з метою застосування її здобутків в Україні.

1. Юрчишин В.В. Ведет економічної думки: вітчизняний класик із світовим іменем // Економіка АПК. – 2006. – №1.
2. Лукін Іван Іларіонович (1927-2004): Біобібліогр. Показач наук. праць за 1954-2004 роки / УАН. Держ. наук. с.-г. б-ка. Уклад.: В.В. Юрчишин, Т.С. Боденчук, Т.Б. Луїнова; Наук. ред. В.А. Вергунов. – К.: Аграрна наука, 2007; порт. – (Біобібліогр. сер. "Академіки Української академії аграрних наук" / УАН. ДНСТБ.).
3. Юрчишин В.В. Спроба погляду на академіка Івана Іларіоновича Лукінова з позиції його місця у вітчизняній економічній науці // Економіка АПК. – 2007. – №10.
4. Зубець М.В. Академік Іван Іларіонович Лукін і його наукова епоха // Економіка АПК. – 2005. – №12.
5. Вергунов В.А. Природа-мать, когда б таких людей ты не посылатала миру, заглохла б нива жизни... // Дзеркало тижня. – 2007. – №37. – 6 жовтня.
6. Абалкин Л.И. Ученый с мировым именем, интернационалист и гражданин // Економіка АПК. – 2007. – №10.
7. Яковец Ю.В. И.И. Лукин – яркий представитель научной элиты послевоенного поколения // Економіка АПК. – 2007. – №10.
8. Саблук П.Т. Визначний вчений, талановитий вчитель, великий громадянин // Економіка АПК. – 2005. – №12.
9. Іван Іларіонович Лукін. Вибрані праці. У двох книгах. – Кн. I. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007.
10. Звіт про роботу академіка НАНУ І.І. Лукінова в 2003 р. – Архів Інституту архівознавства Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського. – Ф. 360. – Оп. I. – Спр. 3593.
11. Звіт члена Президії НАНУ академіка І.І. Лукінова про роботу в 2000 р. – Архів Інституту архівознавства Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського. – Ф. 360. – Оп. I. – Спр.3443.

**Ю. М. Вовкотруб,
В. М. Лазуренко**

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПИТАННЯ В ХАРКІВСЬКОМУ ПРАКТИЧНОМУ ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Еволюційний розвиток суспільства на теренах сучасної України у всі часи базувався на сільському господарстві. І сьогодні український аграрний сектор є провідною галуззю держави. Майбутнє сільськогосподарської галузі залежало і буде залежати від рівня наукового забезпечення. Якби завдання не ставилися перед аграрним сектором, вони вирішувалися в тісному поєднанні багатовікового практичного досвіду і новітніх наукових розробок.

Наперед слід зазначити, що процес становлення та розвиток сільськогосподарських знань в Харківському практичному технологічному інституті (далі – ХПТІ) наприкінці XIX – початку XX ст. не знайшло глибокого спеціального наукового дослідження. Цій темі приділялась побіжна і фрагментарна увага лише в ряді монографічних досліджень, присвячених розвитку сільськогосподарської та технічної освіти в цілому. Серед них – "Становлення і розвиток аграрної освіти та науки в Україні (з найдавніших часів до сьогодення)" [1] та "Становлення вищої технічної освіти в Україні" [2]. Ще в одній колективній фундаментальній монографії, яка вийшла вже в новітній Україні, Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, "Природознавство в Україні до початку XX ст. в історичному, культурному та освітньому контекстах" сільськогосподарське освітнє питання представлено також фрагментарно (аналізується діяльність окремих постатей на ниві споріднених наук) [3].

Мета статті – простежити процес становлення та розвитку сільськогосподарських знань у провідному вищому технічному навчальному закладі України ХПТІ наприкінці XIX – початку XX ст. Крім цього, ставиться за мету дослідити та сконцентрувати увагу на специфіці сільськогосподарської направленості і особливостях навчального процесу у вищезазначеному закладі. Об'єкт вивчення – ХПТІ наприкінці XIX – початку XX ст., предмет – становлення і розвиток сільськогосподарських знань, наукові дослідження та винаходи для аграрного сектора.

Реформа 1861 р. викликала збільшення попиту на сільськогосподарські машини. Крім того, у 60-ті роки XIX ст. було встановлено безмитне ввезення в Росію із-за кордону заліза, чавуну та готових машин, що створило конкуренцію російському сільгоспмашинобудуванню, яке тому й отримало потужний поштовх до швидкого розвитку [4, 82]. Наприкінці XIX – початку XX ст. Україна стає головним регіоном сільськогосподарського машинобудування всієї Російської імперії [5]. Так, наприклад, в 1913 р. було випущено на російський ринок землеробських машин на суму 60508 тис. крб., з яких Україна дала 52,9% всього виробництва. Є дані, що в цьому ж році на 177 заводах України вироблялось 61,3% загального випуску сільськогосподарських